

Pasen

Deur die naar stilte open staat

17 april 2022

Voorgangers: Ad de Gruijter (overweging) en Heleen Goddijn

Lied Vroeg in de morgen

Het Licht van Pasen wordt binnengedragen en met alle aanwezigen gedeeld.

Welkom en inleiding

Welkom in deze Paasviering waarin het binnengebrachte licht zich snel en aanstekelijk onder ons heeft verspreid.

Dat het zich nog verder verspreiden mag, dit levenslicht waar ook maar duisternis is.

Wij vernemen de ervaring van de werkelijkheid

dat Hij is opgewekt, is opgestaan als Levende in ons midden tot op vandaag.

Niet in het graf van voorbij

Niet in een tempel van dromen

Hier in ons midden is Hij

Hier in de schaduw van hoop

Zoals de natuur alle weerstand overwint

en weer tot leven komt

zo is Pasen de belofte dat doorheen

lijden en dood – leven zal zijn;

Pasen - signaal en aanklacht ook

tegen wie oorlog voeren

tegen wie staan aan de kant van de dood

Staande in dit licht bidden wij:

Ontferm U over ons

Lied Kyrië – John Bell (1998)

Lezing Marcus 16, 1-9 [NBV 21]

Lied Die heeft gezegd

Lezing Johannes 20, 19-22; Johannes 10, 9; Openbaring 4, 1-2a [NBV21]

Lied Levend woord

Overweging

Pasen begint niet bepaald in jubelstemming. Drie vrouwen gaan vlak na zonsopgang naar het graf van een gekruisigde, dat is een marteldood.

De leerlingen hebben zichzelf angstig verstopt in een huis, **deuren dicht**. Wacht hen hetzelfde lot? Het lijkt het einde van de Jezusbeweging. Dit is het bekende recept van dictators en onderdrukker tegen onrust en ongemak. Ruim de leider van een ongewenste boodschap of droom uit de weg en vervolg z'n aanhang.

Ze komen bij het graf. En vanaf dat ogenblik zijn de **beelden** in het verhaal sterker en indrukwekkender dan... de woorden!

Goede Vrijdag kan ik helaas nog wel op mijn netvlies krijgen en er het nodige in woorden over zeggen [hoewel?], maar opstanding?

Afbeelding - René Magritte - het onverwachte antwoord 1933

Zie blz.119-120 in: ESSAY Het onverwachte antwoord op de ongestelde vraag: [De Martelaere in de voetsporen van Magritte](#)¹

De steen voor het graf is weg en de vrouwen krijgen een onverwacht antwoord bij hun verwondering. 'Hij is niet hier.' Ze kijken de leegte van het graf in.

'Het onverwachte antwoord' [1933] is de naam die de Belgische kunstschilder René Magritte [1898 – 1967] gaf aan dit surrealistische schilderij.

Wat roept dat voor associaties op?

Vanwege de oorlog in Oekraïne verschoof mijn beeld. Ik dacht: 'kapotgeschoten deur' en daarna dacht ik 'weggevlucht'. Maar daarvóór dacht ik - daarachter is nog iets.

Wat is daar 'doorheen' die deur in die leegte, die duisternis?

En precies hetzelfde denk ik ook.....bij dat lege graf met die weggerolde steen.

Waar staat die ziellose leegte voor?

Leegte is gemis en ruimte tegelijk.

Leegte kan zomaar ontstaan na een aangrijpende gebeurtenis, het verlies van een dierbare, of wanneer je door een diepe crisis gaat en je zou niet weten - hoe verder nu....

Raakt die lege, oningevulde ruimte ooit nog gevuld?

Dat het beeld sterker is dan de woorden blijkt wanneer iemand zegt: 'Je kan niet begrijpen wat ik heb gezien, wat ik heb doorgemaakt.

Ik heb er zelf geen woorden voor.'

'Geen woorden voor'. Wat is taal gebrekkig, wanneer die niet raken kan aan wat je doormaakt.

Dan komt de 'verbeelding', de expressie in muziek, beeldende kunst, poëzie mogelijk dichters daarbij en bij je emotie.

Tweeduizend jaar christelijke kunst probeert iets te *verbeelden* van 'opstanding' en een leeg graf.

Het is niet alleen in onze tijd dat mensen vragen hoe dat nu te zien, 'opstanding', leeg graf en dan ook nog 'verschijningen'.

---

¹ Werkt de link niet? Probeer dan het volgende: klik op de onderstaande link en klik vervolgens op 'Open Access version via Utrecht Repository' om het artikel te downloaden.

Link: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/9826>

Pasen is het belangrijkste feest in het christendom. Maar ja, wat vier je dan?

In de tijd van kerkleraar Aurelius Augustinus [354 – 430] klonk onder zijn gehoor ook al de vraag wat men aan moest met deze verhalen.

In sermo [preek] 247 gaat Augustinus er op in en herinnert hij zijn gehoor aan het verhaal waarin Jezus zegt dat het voor een kameel gemakkelijker is om door het oog van een naald te kruipen, dan voor een rijke om het koninkrijk van God binnen te gaan. [Matth. 19, 24-26], waarop de leerlingen reageren dat dit voor een kameel toch onmogelijk is. En Jezus dan weer: Bij God is alles mogelijk. Ook hier dus een **beeld** [kameel – oog van de naald] over wat ogenschijnlijk niet kan, en toch verstaat de hoorder deze beeldtaal heel goed.

Je hebt bijna een taaldeskundige nodig om duidelijk te maken waarom je het met woorden niet redt bij zoiets als ‘verrijzenis’.

Taalfilosoof Ludwig Wittgenstein [1889-1951] schrijft over hoe dat nu zit tussen taal en werkelijkheid. Van hem is de bekende uitspraak ‘*Worüber man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen.*’ Een tafel, een deur....dingen, dat kan je beschrijven maar woorden als ‘God’, ‘eeuwigheid’, ‘verrijzenis’.....daar is taal ontoereikend.

Over zijn hoofdwerk, de Tractatus, zegt hij:

‘Het belangrijkste deel van mijn werk is deel II en dat is het ONgeschreven deel.’

En tóch vindt hij religie - waar hij dus niks over denkt te kunnen zeggen, uiterst belangrijk.

Later ontwikkelt Wittgenstein de theorie van de taalspelen. Religie is een taalspel; wetenschap heeft ook een eigen taalspel. Je verstaat en begrijpt de betekenis van de woorden in hun gebruik, aldus Wittgenstein.

‘Opstanding’, ‘opgewekt uit de dood’, ‘verschijning’, dat zijn zulke woorden.

En dát gebeuren ‘**toont**’ zich aan de vrouwen bij het lege graf. Een indringende ervaring van deze werkelijkheid en niet alleen voor hen want

.....net toen iedereen dacht, of wel denken moest -- nu loopt dit Jezusverhaal ten einde --- begint daar bij het lege graf een beweging tot leven te komen krachtiger dan ooit daarvoor..... tot op vandaag!

Opstaan!

Toen gedacht werd dat Oekraïne binnen twee weken onder de voet gelopen zou zijn, juist toen verbonden mensen zich massaal in tegenkracht, een eigen identiteit, visioen van een eigen toekomst, midden in deze crisis die dood en vernietiging zaait.

De leegte van het lege graf van de dood, de leegte die je ervaren kan bij een crisis in je eigen leven, die leegte raakt gevuld met nieuwe levenskracht, want .....

er is een boodschap achtergelaten, een ‘onverwacht antwoord’!

Hij is niet hier!

‘Hier moeten jullie niet zijn’ [Mc 16,7] .

‘Ga terug en zeg tegen zijn leerlingen en Petrus: “Hij gaat jullie voor naar Galilea, dáár zullen jullie hem zien....’

Jullie zullen hem zien in wat jullie verkondigen, in het doen van gerechtigheid, het stichten van vrede, met liefde voor de naaste die is als jij, de vreemdeling, werken aan een ‘ander’ koninkrijk. Dáár gebeurt het, niet bij de leegte van het graf.

Maar dat gaat niet zomaar, want op de avond van die eerste dag van de week waren de leerlingen bij elkaar, omdat ze bang geworden waren, weggevlucht, achter afgesloten deuren. [Joh. 20, 19].

Je wilt er even niet zijn, deuren dicht.

Deuren?

De Duitse theoloog en exegeet Eugen Drewermann wijst erop dat we uit archeologische opgravingen weten dat de huizen in die tijd slechts één toegangsdeur hadden!

Dan moeten dus ook andere deuren gesloten zijn geweest; de deur van hun hart, van hun hoop, van hun verlangen, van hun durf, ...allemaal gesloten.....tot op het moment dat..... hij die opgestaan is dwars door muren heen in hun midden verschijnt.

De ervaring van de werkelijkheid dat Hij is opgestaan; en de werkelijkheid van deze ervaring – is zo sterk dat Hij door al hun “dichte muren” heen in hun midden verschijnt.

In de woorden van rabbi Menachem Mendel: *God is daar waar men Hem binnenlaat.*

Weer een beeld.

En dan, binnengekomen, blaast hij over hen en zegt: Ontvang de heilige geest...[Joh. 20, 22] en dan zendt hij ze uit. Alsof hij hen nieuw leven, nieuwe moed en kracht inblaast.

Maar dat heeft tijd nodig. De leegte vult zich niet zómaar ineens met nieuw perspectief.

Wat is daar ‘doorheen’ die deur in die leegte, vroeg ik me af bij dat eerste schilderij van René Magritte? Leegte!

Wat blijft er over als er niets meer overblijft? vroeg iemand aan de Franse priester – psychoanalyticus, filosoof, theoloog Maurice Bellet [1923-2018].

Wat blijft er over als er niets meer overblijft?

Bellet antwoordt: **‘Dat wat komt’ - maar nog niet is’.**

Hij noemt het **“présence en absence”** [zoals de natuur in het voorjaar – verborgen is....en dan ineens....]

René Magritte schilderde in 1935, twee jaar later na ‘het onverwachte antwoord’, ...‘het tedere vergezicht’.

‘Dat wat komt maar nog niet was?’ Perspectief, licht en leven. Een Paaservaring?

De vrouwen gingen naar het graf in de vroege ochtend.

Afbeelding - René Magritte - het tedere vergezicht 1935

Zie blz.120 in [De Martelaere in de voetsporen van Magritte](#) ²

Afbeelding - René Magritte - de vroege ochtend 1942

Zie blz. 120 in [De Martelaere in de voetsporen van Magritte](#) ²

Een derde deur met 'perspectief' van de hand van René Magritte heet 'De vroege ochtend' uit 1942, het is dan oorlogstijd! Oorlogstijd, bezetting en verzet was er ook ten tijde van Jezus.

Jezus verschijnt aan zijn leerlingen en dan toont hij zijn wonden.

Pasen is niet 'los' verkrijgbaar van het lijden wat eraan vooraf ging.

Bevrijdingsdag op 5 mei kan niet gevierd worden zonder de dodenherdenking die er 4 mei aan voorafgaat.

Als vrede en vrijheid in Oekraïne ooit gevierd kunnen worden dan toch nimmer met een voorbijgaan aan de slachtoffers die vielen en dagelijks nog vallen.

Ook wij vieren de hoogtepunten en de dromen in ons leven niet met een vergeten of voorbijgaan aan wat ons beschadigde ooit.

We zouden de werkelijkheid geweld aandoen.

We zouden de werkelijkheid ook geweld aandoen wanneer Goede Vrijdag en 4 mei ons laatste verhaal zou zijn, we het daarbij zouden laten.

Pasen is naast een persoonlijke en collectieve religieuze ervaring van een werkelijkheid ook een maatschappelijk statement, een boodschap aan dictators.

Nog even naar de taal, de 'woorden'. Kan je de werkelijkheid van Pasen in taal, met woorden benaderen?

Aan Huub Oosterhuis werd gevraagd naar zijn Godsbeeld nú, na al die jaren en hoe hij God dan zou typeren.

[in: Henk Veltkamp 'Nooit heb ik niets met U, gesprekken over God. – KokBoekencentrum uitgevers – Utrecht 2021.

Hij antwoordt: '**Die God boven God**'.

Ik versta dat als de God die de taal van onze woorden overstijgt. Een taal bóven de taal.

Het beeld van het lege graf is sterker dan de woorden erover.

Juist vanuit die leegte toont de Levende zich, opgewekt en opgestaan, waar deuren opengaan.

Een realiteit bóven de realiteit – SURrealisme

Dat deze realiteit van Pasen ons mag overkomen.

Dat zijn verhaal – ons verhaal geworden - levend en levendig mag blijven in jou en mij.

Zalig Pasen!

muzikaal intermezzo

Voorbeden

Verstopt in kelders achter kapotgeschoten deuren

Omringd door haat, woede en wreedheid

In een verwoeste stad

Angstig te moede

---

² Werkt de link niet? Probeer dan het volgende: klik op de onderstaande link en klik vervolgens op 'Open Access version via Utrecht Repository' om het artikel te downloaden.

Link: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/9826>

De leegte van het gemis van een kind
Geliefden verloren en of ergens ver weg
Niet weten. Waar zijn ze gebleven?
Valt er nog Pasen te vieren?
Een gebed klinkt op. Een noodkreet om ontferming.
Wat gestamelde woorden voor waar geen woord toereikend is.
Eeuwige verberg je niet langer.
Verschijn! Verschijn!

Laat ons jou doen verschijnen.

Luister naar ons vragen, naar onze woorden, hier verzameld in dit [voorbeden] boek, of in ons hart
bewaard
Dat wij opstaan
Dat wij ons zelf bij elkaar rapen. Doen wat we kunnen.
Dat wij de leegte in ons hart weer vullen.
De schoonheid van de aarde koesteren.
Ons verbinden met al wat leeft, en met elkaar
Het verhaal van gerechtigheid nooit vergeten.
Elkaar liefhebben en gelukkig maken
Vertrouwen op wat nu nog onzichtbaar is.
Op perspectief
Op licht
Op nieuw leven
Op jou

Lied   Van liefde die overvloed

Woorden bij breken en delen

Die genoemd wordt Mensenzoon
als hij dan - door de dood gegaan
is opgewekt en opgestaan
en ons tot voedsel is
dat leven geeft tot op vandaag
om voort te gaan
met recht en vrede
met waar - 'geest van God'
dat woord – voor staat
neem dan vandaag en alle dagen
tot zijn gedachtenis
dit gegeven, gebroken en gedeelde levensbrood
hij levend in ons midden
neem dan vandaag en alle dagen deze beker van verbond - verbintenis
en deel hem rond - en drink gerechtigheid-

Lied   Tafellied Telkens als wij eten van dit brood

Bron

Van woestijn naar Pasen

De woestijn gaat bloeien
waar mensen verder zien dan
het dodelijk geweld dat onrecht heet,
verder dan agressie en oorlog,
verder dan het 'elk voor zich',
waar mensen zien dat Hij er is
midden in de dood: de grote Aanwezige
Zij zijn paasmensen van vandaag.

De woestijn gaat bloeien
waar mensen opstaan
uit het graf van hun angsten,
uit wonden van het verleden.
Zij staan op om engel te zijn
die de steen wegrolt en de bron aanboort
die levengevend water doet opborrelen.
Zij zijn paasmensen van vandaag.

De woestijn gaat bloeien
waar mensen op weg gaan
en 'mensen van de Weg' zijn.
Zij doen wat Jezus heeft gedaan:
brood breken en delen, zijn woord verder spreken.
Zij weten zich geroepen en gezonden
om licht en zout te zijn in deze wereld.
Zij zijn paasmensen van vandaag.

Caritas Van Houdt

Lied   Dan zal ik leven

Slotgebed - zegenwens

Wat gebeurt aan ons vandaag
is de opgewekte, opgestane werkelijkheid
dat het eerste en het laatste woord
niet *dood* maar *leven* is
En dat wij dit doen aan elkaar
In een woord, in een gebaar
Dat deze waarheid ons verschijnen mag
desnoods door dichte deuren, muren heen
in elk van ons steeds weer
Zalig Pasen!

Lied De steppe zal bloeien

Annelien Montsma-Kobes schilderij 3

*****

Literatuur – bronnen:

Eugen Drewermann, Wegen naar menselijkheid.

Dieptepsychologische lezing van het Marcusevangeie (2 delen)

Uitg. Skandalon 2020 (oorspr. Duitse versie) 1987

Henk Veltkamp 'Nooit heb ik niets met U, gesprekken over God. – KokBoekencentrum uitgevers – Utrecht 2021

Ludwig Wittgenstein, Tractatus, Logisch-filosofische verhandeling, vertaald en ingeleid door Victor Gijbbers

uitg. Boom filosofie 2022

Bert Keizer - Leven en werk van Ludwig Wittgenstein

uitg. Boom 2022

